

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОХТОННИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ АВА

Домніч О.В.

Запорізький державний університет

Протягом всієї історії англійська запозичувала лексичні одиниці (далі ЛО) з інших мов. Так, протягом декількох століть, коли на ній говорили тільки у Великобританії, багато запозичень прийшло з нормандської, французької, латинської, пізніше з грецької й італійської мов. У період колоніальної експансії, коли англійська мова була трансплантована на різні континенти, відбулися процеси запозичення з тубільних (аборигенних) мов і з європейських мов іммігрантів. Так, у Північній Америці, наприклад, в англійську мову була запозичена лексика з мов американських індіців і ескімоської мови, а також з датської, французької, німецької, іспанської і івріту. У Австралії і Новій Зеландії мовна ситуація була набагато простіше: англійська була єдиною трансплантованою мовою на даних континентах і відповідно (на початковому етапі колонізації) єдиним джерелом поповнення її чужоземною лексикою були тубільні мови даних країн [Australian Aboriginal Words in English 1992].

Нами були досліджені запозичення з мов корінного населення Австралії (480 ЛО) з точки зору семантики. Розглянуті аспекти теорії семантичної організації лексичних одиниць, утворили теоретичну базу для дослідження аборигенізмів, що функціонують в австралійському варіанті англійської мови (далі АВА). У даній роботі проаналізована лексика відібрана з словника “Australian National Dictionary” [Hughes Joan 1992], монографії Сидні Бейкера „The Australian Language” [Sydney J.Baker 1966], та з „Australian Aboriginal Words in English” [R.M.W.Dixon, W.S.Ramson, M.Thomas 1992] методом суцільної вибірки. Як якість словників, так і опробованість методу дають усі підстави для одержання достовірних результатів.

Важливість семантичного аналізу при дослідженні лексичного матеріалу бесперечна. Тим більш цікавим цей аналіз видається при дослідженні запозичень, особливо з мов, що генетично і/чи типологічно не пов'язані одна з одною. Відмінність у культурному світогляді, у сприйнятті навколишнього світу, у типі цивілізації значною мірою вплинули на семантичні трансформації запозичень з мов автохтонного населення Австралії в англійську мову.

Відповідно до критеріїв, виділених закордонними вченими - Р.М.В.Діксоном, В.С.Ремсоном і М.Томосом [Australian Aboriginal Words in English 1992]- в області семантики аборигенної лексики Австралії, ми визначаємо наступні лексико-тематичні групи запозиченої автохтонної лексики в сучасному АВА.

Фауна:

- ❖ *Ссавці;*
- ❖ *Птиці;*
- ❖ *Риби та інші тварини, що живуть у воді;*
- ❖ *Рептилії;*

- ❖ *Комахи;*
- ❖ *Міфічні створення.*

Флора:

- ❖ *Їстівні рослини:*
  1. *Фрукти, горіхи, насіння;*
  2. *Корені;*
  3. *Інша їстівна флора;*
- ❖ *Загальна флора.*

Релігія і церемонії.

Люди.

Інструменти:

- ❖ *полювання і зброя;*
- ❖ *ті, що використовують для збору їжі і її приготування;*
- ❖ *музичні;*
- ❖ *мистецтва.*

Навколишнє середовище.

Частини тіла.

Одяг.

Житло.

Дієслово.

Прикметники і прислівники.

Інше.

Варто відзначити, що автохтонна лексика запозичувалась в АВА внаслідок необхідності номінації об'єктів навколишньої дійсності і більшість ЛО перейшла в англійську разом з денотатом. Як, наприклад, назви флори і фауни Австралії, людей, інструментів, найменування навколишнього середовища, одягу, житла і церемоній аборигенів.

Проаналізувавши склад аборигенної лексики в сучасній АВА ми виділяємо наступні лексико-тематичні групи (далі ЛТГ). Так, основне місце серед автохтонізмів займають назви фауни, вони складають 27,5% від загальної кількості запозичень. З них на ссавців припадає - 12 %; на птахів - 5 %; на риб та інших тварин, що живуть у воді - 6,7 %; на рептилій - 1,6 %; на комах - 1,6 %; на міфічні створення - 0,6 %. Прикладами можуть служити такі ЛО: “boodie” з орфографічними варіантами “boody”, “boordee”, що походить з аборигенної мови Nyungar, Perth-Albany region, і має значення “a burrowing rat-kangaroo *Bettongia lesueur*, formerly widespread on mainland Australia”; “boobook” що походить з мови Dharuk, Sydney region і вживається у значенні “an owl *Ninox boobook*”; “cobra” з орфографічним варіантом “cobbera” походить з мови Djandati, New South Wales та вживається у значенні “a shipworm, a mollusc native to mangroves, boring into wood in brackish or sea water”; “bungarra” що походить з мови Nhanta, Western Australia і вживається у значенні “a widespread sand monitor *Varanus gouldii*”.

Майже такаж кількість запозичень припадає на назви флори Австралії - 27%. З них на їстівні рослини – 11, 1%, а на загальну флору – 15,9 %. В свою

чергу, ЛТГ «їстівні рослини» підрозділяється на декілька підгруп: а) фрукти, горіхи, насіння - 6,2 %; б) корені - 2 %; в) інша їстівна флора - 2,9 %. Наприклад, «geebung» походить з мови Dharuk, Sydney region і вживається у значенні “the fruit or any of several shrubs or small trees of the genus *Petsoonia*”; “punty”, що походить з Western Desert Language та вживається у значенні “any of several shrubs of the genus *Cassia*”.

Крім назв флори і фауни аборигенна лексика відноситься до реалій австралійського життя, які подані наступними лексико-тематичними групами: релігія і церемонії аборигенів - 7 %; люди - 8,7 %; навколишнє середовище - 4,2 %; одяг - 0,4 %; житло - 2,2 %; інструменти - 8,4 %. Остання група підрозділяється на декілька підгруп: полювання і зброя - 5,7 %; інструменти, що використовуються для збору їжі і її приготування - 1,6 %; музичні - 0,4 %; мистецтва - 0,6 %. Наприклад, “bora” з орфографічними варіантами “boorah”, “borah”, “boree”, що походить з мови Kamilaroi, east New South Wales та має значення “an initiation ceremony at which an Aboriginal youth is admitted to the privileges and responsibilities of manhood”; “mulba”, що походить з мови Panyjima, Western Australia та має значення “an Aborigine”; “mogo” з орфографічними варіантами “maga”, mago”, “mogin”, що походить з мови Dharuk, Sydney region та має значення “a stone hatchet”; “jingera”, що походить з New South Wales language та має значення “remote and mountainous bush-covered country”; “gina-gina” з орфографічним варіантом “jinna-jinna”, що походить з Manyjiltjara dialect of Western Desert language та має значення “a kind of dress worn by Aboriginal women” ; “yu” з орфографічним варіантом “yaw”, що походить з Western Desert language та вживається у значенні “a shelter, specifically a wind-break”.

Невеликий відсоток автохтонізмів подан такою ЛТГ, як “частини тіла” - 0,6 %. Наприклад, “bingy” з орфографічним варіантом “bingey”, що походить з мови Dharuk, Sydney region та вживається у значенні “the stomach, the belly”.

Крім процесу номінації на даній території між прийшлим етносом і корінним населенням здійснювалося спілкування, і, таким чином, був сформован pidgin English, як результат проживання двох рас на одній території. На цій мові говорили як колонізатори, так і місцеве населення, хоча і відносно не довго. Завдяки цьому процесу мовного контактування була запозичена невелика кількість слів, поданих такими ЛТГ, як дієслово - 3,3 %; прикметники і прислівники - 3,7 %; інше - 7 %. Наприклад, “quamby” з орфографічними варіантами “quambi”, “quambie”, “quomby”, що походить з мови Wuuwurung, Melbourne region та вживається у значенні “to lie down, to camp”; “budgereee” з орфографічними варіантами “boojery”, “budgri”, що походить з мови Dharuk, Sydney region та вживається у значенні “good, pretty, fine”.

До ЛТГ „інше” ми відносимо ті ЛО, що не можна віднести ні до однієї з перерахованих вище груп і котрі самі не можуть бути віднесені до якоїсь самостійної ЛТГ. Це, наприклад, такі слова, що виражають заперечення або утвердження, імітацію звуків, поклик. Наприклад, “yohi” з орфографічним

варіантом “youi”, що походить з мови Yagara, Brisbane region та вживається у значенні “an affirmative reply ‘yes’”.

Для визначення ролі і місця автохтонних запозичень у сучасному АВА основним питанням є процес їхньої асиміляції. Асиміляцію же аборигенізмів відображає, насамперед, розвиток їхньої семантичної структури. Автохтонізми асимілювалися в англійській мові різноманітними засобами.

Так, проаналізувавши даний аспект ми бачимо, що розширення обсягу значення перетерпіли 8,4% аборигенних елемента. Наприклад, „boomerang”, з орфографічними варіантами “bomerang”, “bommerang”, “buomerang” походить з мови Dharuk, Sydney region та вживається у значенні: 1) Figuratively, especially with reference to something which returns to or recoils upon its author; 2) In combinations with other words, for instance, “boomerang thrower”, “boomerang cheque”, “boomerang leg” and so on; 3) as a verb meaning “to recoil (upon the author)”, “to ricochet”.

Істотні семантичні зміни відбулися в деяких назвах флори і фауни, а також у назвах інших реалій цієї країни. Дані автохтонізми (6,8%) вживаються в переносному, нетермінологічному значенні і мають, як видно, негативні конотації. Наприклад, ЛО “wombat”, її орфографічні варіанти “wambat”, “whombat”, “wombatt” походить з мови Dharuk, Sydney region та вживається у значенні “a slow or stupid person”.

Про значний ступінь асиміляції аборигенних елементів в АВА говорить також вжиток їх у складі фразеологізмів (4%). Наприклад, “waddy” з орфографічними варіантами “waddi”, “wody”, “waddie” походить з мови Dharuk, Sydney region, вживається у значенні “the tree”, “the Aboriginal club-war”, “a piece of wood used as a weapon”. Дана ЛО функціонує у фразеологічному обороті “to take up the waddy” та інтерпретується як “to engage in a vigorous defence”.

Завдяки вжитку автохтонної лексики фразеологізми набувають експресивно-емоційного забарвлення і надають мові яскравий національний колорит [Авер‘янова 1978:11].

Більшість слів, особливо ті, що безпосередньо запозичені з мов аборигенів, зазнали значної англізації не тільки на семантичному, але і на фонетичному і морфологічному рівнях.

Виходячи з наших спостережень видно, що більшість слів інертні, тому що вони є місцевими назвами специфічних тварин, птахів, або рослин і „не мають переносних значень як у вихідній мові” [Australian Aboriginal Words in English 1992]. Наприклад, назви таких дерев і рослин, як “bangalow”, “belah”, “bindi”, “boobialla”, “brigalow”, “bunya”, і “burrawang” - є єдиними назвами даних денотатів і вони не мають синонімів. Але багато ЛО, як, наприклад, “koala” мають синоніми, це, в основному, описові вислівні або складні слова, наприклад, “bush cucumber” для “alunqua”, bastard mahagony” для “bangalay”, “native mahagony” для “jarrah”, “ordnance tree” для “kurrajongs”. Такі назви тварин як “kangaroo” і “wombat” не мають синонімів, але “banded anteater” може використовуватися

замість “numbat”, “bell magpie” для “currawong”, “little lorikeet” для “jerrying” і “cockatiel” для “quarrion”.

Загальновідомо, що чужоземний етнос віддавав перевагу вживанню автохтонної лексики тоді, коли об'єкт або предмет був не знайом колонізаторам, тобто коли мав місце процес номінації. Проте це відбувалося не завжди. У 1834 році було зафіксоване слово “gogera” з орфографічним варіантом “gogobera” як місцева автохтонна назва птахи, що зараз визначається як “kookaburra”. Даній назви птахи не існувало в англійській мові до 1867 року. До цього часу протягом багатьох років для позначення цієї птахи поселенці і мандрівники вживали описові характеристики поведінки птахи як, наприклад, “laughing jackass”, “jackass”, “settler's clock” or “bushman's clock” [Australian Aboriginal Words in English 1992].

Іншу пташку, що зараз широко відома під ім'ям “brolga” називали барвистим ім'ям “native companion” протягом 80 років, до того як аборигенна ЛО була запозичена в АВА. А маленького жовто-зеленого папугу спочатку називали “love-bird” і тільки через деякий час стали вживати запозичену ЛО “budgerigar”. Незважаючи на популярність аборигенної назви птахи (“brolga”) паралельно вживаються й англійські описові слова, як наприклад, “shell parrot”, “warbling grass-parakeet”, “zebra parrot”, “canary parrot” and “love-bird” [Australian Aboriginal Words in English 1992].

Дані приклади показують, що англійська мова для процесу номінації використовує або засіб словоскладання (N+N – цей засіб домінує), у результаті чого утворюються нові складні слова і вислови, або запозичає слова з інших мов.

Велика кількість запозичених слів з аборигенних мов демонструє повноту асиміляції в АВА за засобами переносних або метафоричних значень. Наприклад, ЛО “bombora”, що походить з аборигенної мови в районі Сіднея, використовувалася для визначення “хвилі, що розбивається о прибережну скелю”, потім значення даного слова було розширено і стало позначати, наприклад, “метушня”. Або, наприклад, ЛО “bondi”, що походить з мови Wiradhuri і позначає “важкий дрючок”, використовувалася у фразеологічному обороті “to give someone bondi”, що значить “напасти жорстоко”.

ЛО “borak”, що має значення негативної частки “не” або “ні” походить з автохтонної мови Wathawung (і була запозичена через pidgin) вживається в переносному значенні і позначає “дурниця”, “сміття” або “нісенітниця” та широко вживається у фразеологічному обороті “to poke borak at”, що означає «висміювати».

ЛО “dingo” і “warrigal” є ранніми запозиченнями з автохтонної мови Dharuk, у районі Сіднея. В мові аборигенів дані слова мали контрастуючі (протилежні) значення. Так, ЛО “dingo” уживали для назв ручних, домашніх собак, у той час як ЛО “warrigal” означав “дикий собака”. Проте, білі поселенці вважали дані слова синонімами, що позначають одну тварину, для якого вони також використовували описові характеристики: “native dog”, “wild dog” і “native dingo”. Таким чином,

дані слова вживаються в сучасному АВА як синоніми і мають описові синоніми англійського походження [Australian Aboriginal Words in English 1992].

У 1835 році Джон Батман писав, „хитрість, специфічна для австралійського динго” і в 1869 році І.Хоув відмітив „він називає себе “warrigal”», що значить „скрадливий дінго””. З тих пір слово “dingo” вживається в переносному значенні і позначає „людини, чия поведінка схожа на поведінку цієї тварини - тобто боягузливість або зрадництво” [Australian Aboriginal Words in English 1992].

Слова, що ми тільки що розглянули, зазнали змін або розширення значення у відповідь на нові обставини. Вони не залишилися інертними - подібно багатьом назвам флори і фауни, які у деякому розумінні прив'язані до визначеного об'єкта (території) - і є живими, рухливими ЛО в мові.

Слова “mallee” і “mulga” демонструють дані процеси дуже чітко. Ці ЛО не тільки придбали нові специфічні визначені значення, але і вживаються в переносному значенні. Обидва слова є назвами визначених видів дерев, так і вживаються для опису тієї області країни, у яких знаходяться величезні скупчення даних видів дерев (або характерна форма рослинності). Прикладами можуть служити такі вислови: “mallee country”, “mallee desert”, “mallee district”, “mulga flats”, “mulga country”, “mulga paddock”. Обидві ЛО вживаються з визначеним артиклем “the”, а також самостійно, відзначаючи тип країни – “the mallee” і “the mulga”. “The Mallee” (з заголовної літери) є офіційною назвою району, в якому ростуть багато дерев даного виду, на північному заході штату Вікторія.

Кількість і природа запозичень показують характер контакту між завойовниками й аборигенами, а також те, яким чином відбуваються зміни лексики в області семантики. Було б недоцільним вважати, оскільки лексики корінного населення достатньо мало в АВА (~5% за даними В.Ремсона [1981:29]), її внесок у розвиток мови незначний. Фактично, саме запозичення з даних мов є відмітною рисою англійської мови в Австралії від інших варіантів англійської мови. Також багато слів представляють символічні знаки або емблеми країни, наприклад, “koala” або “kookaburra”, або ж об'єкти унікального австралійського континенту, наприклад, “dingo” і “galah”, “boomerang” і „humpy”, „billabong” і „swagman on the wallaby”. Так, велика кількість з них є частиною активного словника всіх австралійців і багата різноманітними конотаціями.

Деякі з цих слів поширені за межами Австралії. Запозичена лексика з австралійських аборигенних мов є частиною англійської мови не тільки на території Австралії, але і на території інших колишніх країн-колоній Великобританії, як наприклад, Америки, Канади, Нової Зеландії та інших.

Велика кількість запозичених слів з автохтонних мов - це іменники, що не дивовижно, тому що велика частина з них представляє реалії австралійського континенту. Як-от, назви тварин і рослин, зброї і інструментів, особливостей навколишнього середовища, ЛО, що позначають культуру і церемонії аборигенів. „Це саме ті слова, що були запозичені дослідниками або мандрівниками, які прагнули дати назву величезному різноманіттю різновидів флори і фауни, з якими вони до цього не зустрічалися або маркірувати якийсь об'єкт, що залучив

цікавість антропологів” [Australian Aboriginal Words in English 1992]. Більш половини запозичень -це назви видів флори і фауни, наступна найбільша категорія слів, що вживаються головним чином в описі життя аборигенів - це назви зброї й інструментів, назви представників аборигенного населення та об'єктів релігійного значення або церемоніальної важливості. Невелику кількість слів було запозичено через австралійський pidgin. Наприклад, таке слово, як “baal” зі значенням „не”, „ні”, дієслова “bogeу”, що значить „купатися”, “patter” – „їсти”, прикметники “budgereе” – „гарний”, „cabon” – „великий”. Дана лексика відображає те, що можна назвати результатом проживання двох рас разом, що розділяють свої щоденні заняття. Процес запозичення був справедливо обмежений і є, головним чином, відповіддю на лінгвістичні потреби білих поселенців, хоча він і не торкнувся широкого культурного поширення або інтеграції.

Процес асиміляції автохтонізмів відбувався довгий час - з початку колонізації континенту завойовниками і продовжується до наших днів. Асиміляцію же аборигенізмів відображає, насамперед, розвиток їхньої семантичної структури. На рівні семантики автохтонна лексика асимілювалася наступним способом: розширення обсягу значення слів; вжиток лексики у переносному значенні; вжиток у складі фразеологічних оборотів; використання в метафоричному, значенні; перевага вжитку аборигенної лексики перед описовими синонімами англійської мови; схильність більшості слів до англізації не тільки на семантичному, але і на фонетичному і морфологічному рівнях.

Слова, що ми тільки що роздивилися піддалися зміні або розширенню значення у відповідь на нові обставини. Вони не залишилися інертними - подібно багатьом назвам флори і фауни, що у деякому змісті прив'язані до певного об'єкту - а є живими, рухливими ЛО в мові.

Як маорійська лексика є відмітною характерною рисою англійської мови в Новій Зеландії, так і слова з корінних мов Австралії визначають відмінності австралійського варіанта англійської мови та грають істотну роль у ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янова Г.Г. Аборигенні запозичення в англійській мові Австралії. Питання романо-германської філології та методики викладання іноземних мов. Респ. наук. метод. зб.- к., 1978. – Вип.5.- с.9-13.
2. Australian Aboriginal Words in English: their origin & meaning.- R.M.W.Dixon, W.S.Ramson, M.Thomas. Oxford, ets.: OUP, 1992 - 255p.
3. Hughes Joan. The Concise Australian National Dictionary. – Melbourne: Oxford Univ. Press, 1992. – 662p.
4. Ramson W.S. The vocabulary of Australian English // The Macquarie Dictionary. – Oxford: Oxford Univ. Press, 1981. – 680p.
5. Sydney J.Baker. The Australian Language. – Sydney: Currawong Publishing Co., 1966. - 517p.